

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تفسیر موضوعی قرآن کریم

جلسه ششم: وحدت یا کثرت حقیقت

سید حمید حسینی

taalim.ir

- اگر امکان شناخت وجود دارد و معیار آن نیز روشن است، پس چرا این همه اختلاف نظر؟
- به این پرسش با دو مبنا می توان پاسخ داد:

◦ وحدت‌گرایی

- بر این مبنا که تنها یک واقعیت وجود دارد و انطباق شناخت با واقعیت ممکن است. پس در هر موضوع تنها یک نظر با حقیقت منطبق است و سایر نظرات باطل و نادرست است.

• وحدت‌گرایان دو دسته‌اند:

• انحصارگرایان

• کسانی که معتقدند همه حقیقت در اختیار یک گروه است و دیگران هیچ بهره‌ای از حقیقت نبرده‌اند.
• انحصارگرایی لزوماً به معنی مدارا نداشتن با دگراندیشان نیست.

• شمول‌گرایان

• کسانی که حقیقت را دارای مراتب طولی می‌دانند و بالاترین مرتبه آن را حقیقت کامل و مراتب پایین‌تر را شامل بخش‌هایی از حقیقت می‌دانند.

• کثرت‌گرایی (پلورالیسم)

• بر این مبنا که ما در بسیاری از مسائل راهی به سوی واقعیت و ملاکی برای تشخیص انطباق شناخت با واقعیت نداریم و همه شناخت‌ها تحت تأثیر ژن، محیط و امثال آن است. لذا حقیقت، چیزی جز برداشت‌های روشمند از واقعیت نیست و بر این اساس در هر موضوع، حقیقت‌های متعددی قابل فرض است.
• کثرت‌گرایان افراطی همه نظرات و برداشت‌ها را حقیقت می‌دانند و عملاً به ورطه نسبیت و شکاکیت گرفتار شده‌اند؛ ولی کثرت‌گرایان معتدل می‌گویند امکان تشخیص بطلان بسیاری از برداشت‌ها فراهم است، ولی ملاکی برای ترجیح برخی از برداشت‌ها وجود ندارد.

- پلورالیسم دینی واضح‌ترین و کاربردی‌ترین مصداق مباحث مرتبط با وحدت‌گرایی و کثرت‌گرایی معرفتی است.
- در میان نظریه‌پردازان مسلمان نیز هر دو گرایش وجود دارد و به آیاتی از قرآن برای توجیه هر یک از این دیدگاه‌ها استناد می‌شود.
- معتقدان به وحدت‌گرایی دینی به این‌گونه آیات استناد می‌کنند:
 - **فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ** فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (البقرة: ۱۳۷)
 - **فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ (آل عمران: ۲۰)**
 - **إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ** وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (آل عمران: ۱۹)
 - **وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ** وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (آل عمران: ۸۵)

- معتقدان به کثرت‌گرایی دینی به این‌گونه آیات استدلال می‌کنند:
 - **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ** عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة: ۶۲)
 - **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ** (المائدة: ۶۹)

• **وَلِيَحْكُمَ أَهْلَ الْإِنجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ** وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (المائدة: ٤٧)

• جمع بندی دیدگاه قرآن در این موضوع:

◦ تنها یک حقیقت وجود دارد.

• **الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ** (البقرة: ١٤٧)

• لا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ (البقرة: ٢٥٦)

• فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ (النمل: ٧٩)

• فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنْتُمْ تُصِرُّونَ (يونس: ٣٢)

◦ کسانی که به واقعیت دسترسی داشته باشند به حقیقت می‌رسند.

• وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ (الأنعام: ٧٥)

• كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ × لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ (التكاثر: ٥ و ٦)

• وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ × حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ (المدثر: ٤٦ و ٤٧)

• مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ × أَفَتُؤْمَرُونَ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ (النجم: ١١ و ١٢)

◦ همه انسان‌ها در امور وجدانی و مشترک به واقعیت دسترسی دارند و

کسانی که در برابر امور وجدانی تسلیم باشند، به حقایق جدید دست می‌یابند

- فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (الروم: ٣٠)
- وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (الجاثية: ٤)
- هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (الجاثية: ٢٠)
- أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلَّ لَا يُوقِنُونَ (الطور: ٣٦)
- قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (آل عمران: ٦٤)
- وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمَكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (البقرة: ٢٨٢)

○ هر کس در برابر آنچه برایش روشن باشد مسؤول است

- وَأَتَيْنَاهُم بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (الجاثية: ١٧)
- كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (البقرة: ٢١٩)
- وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (البقرة: ٣٩)
- لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا (البقرة: ٢٨٦)
- لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا (الطلاق: ٧)

○ خداوند انحصار گرایان دینی را مذمت می کند:

• وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى ' تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ
هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ بَلَى ' مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ
مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ وَقَالَتِ
الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى ' عَلَى ' شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى ' لَيْسَتِ الْيَهُودُ
عَلَى ' شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ
قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ
(البقرة: ١١١ الى ١١٣)